

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

ห้องสมุดในอดีตได้จัดวางหนังสือเป็นแบบชั้นปิด คือใส่ไว้ในตู้ปิดกุญแจเพื่อป้องกันการสูญหาย ความคิดในการให้บริการแก่ผู้อ่านในระยะหลังได้เปลี่ยนไปว่า ผู้อ่านควรจะได้มีอิสระและได้รับความสะดวกในการค้นหาความรู้จากหนังสือต่าง ๆ อย่างเต็มที่ นรินทร์ บุญชู (2523 : 95) ได้กล่าวไว้ว่า "การบริหารแบบชั้นปิดนั้น ผิดหลักการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ห้องสมุดสมัยใหม่จึงได้ทำชั้นหนังสือเปิด วางหนังสือให้ผู้ใช้อ่านอย่างอิสระ และยืมไปอ่านที่บ้านได้หากต้องการ"

จากแนวความคิดใหม่ดังกล่าวเป็นช่องทางให้เกิดปัญหาหนังสือหายไปจากห้องสมุดมากขึ้น ปัญหานี้เป็นปัญหานักที่บรรณารักษ์ประสบอยู่ หนังสือที่หายไปนั้นมักเป็นหนังสือดี ๆ ราคาค่อนข้างแพง คิดเป็นเงินจำนวนไม่น้อยที่ห้องสมุดต้องเสียไปในปีหนึ่ง ๆ จากการสำรวจหนังสือหายในสหรัฐอเมริกาของ Bahr (1978 : 4) ปรากฏว่า ในปีหนึ่ง ๆ หนังสือทั่วประเทศจำนวนทั้งสิ้น 1.5 พันล้านเล่ม หายไป 1% เท่ากับ 15 ล้านเล่ม และถ้าหากเฉลี่ยมูลค่าเล่มละ 15 ดอลลาร์ ก็คิดเป็นเงินที่สูญหายไปถึงปีละ 225 ล้านดอลลาร์ สำหรับในประเทศไทยยังไม่มี การสำรวจเพื่อประมาณค่าอย่างจริงจัง ซึ่งก็คงสูญหายคิดเป็นเงินไม่น้อยทีเดียว นอกจากนี้แล้วปัญหาที่ห้องสมุดมักประสบได้แก่การที่หนังสือถูกทำลายโดยการถูกฉีกฉีก ผู้ใช้ขีดเขียนข้อความลงในหนังสือ ใช้หนังสืออย่างไม่ทะนุถนอม ทำให้หนังสือชำรุด การซ่อนหนังสือไว้ในที่ซึ่งตนเองรู้คนเดียว : เหล่านี้เป็นปัญหาทำให้บรรณารักษ์ต้องเสียเวลา และงบประมาณในการซ่อมแซมหนังสือ ดำเนินการกับหนังสือเหล่านั้นตามขบวนการ จนกว่าหนังสือจะขึ้นชั้น เพื่อให้บริการแก่ผู้อ่านได้ Lincoln (1984 : 19) ได้กล่าวถึงพฤติกรรมของผู้ใช้ห้องสมุด เช่นนั้นว่าเป็น "การกระทำผิด (crime)"

ปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าวเกิดจากสาเหตุหลายประการ จากการศึกษาผลงานวิจัยพบว่าสภาพการดำเนินงานของห้องสมุด สภาพอาคาร ตัวบรรณารักษ์ ผู้ใช้บริการห้องสมุดเอง ต่างก็เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาเช่นนั้น

เป็นที่ทราบกันว่าบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนมัธยมในปัจจุบัน มีเวลาในการบริหารงานน้อย เพราะต้องทำหน้าที่เป็นทั้งบรรณารักษ์และครูผู้สอน โอกาสที่จะพัฒนางานและหามาตรการในการป้องกันปัญหาต่าง ๆ โดยเฉพาะการป้องกันหนังสือหาย จึงทำได้ไม่เต็มที่ แม้วัยบรรณารักษ์และฝ่ายบริหารจะหาวิธีการทุกอย่างในการระวังป้องกัน ไม่ว่าจะเป็นการประชาสัมพันธ์ให้นักเรียนรู้จักระวังรักษาสมบัติของส่วนรวม สอนวิธีการใช้ห้องสมุด การจัดเจ้าหน้าที่ดูแลให้มากขึ้น การออกระเบียบวินัยลงโทษที่รุนแรง สำหรับผู้ลักลอบ ผิดนัดหนังสือ วิธีการเหล่านี้เป็นเพียงการยับยั้งได้ชั่วคราวเท่านั้น จากการสำรวจของ Bahr (1978 : 111) ถึงวิธีการป้องกันหนังสือหายในสหรัฐอเมริกาพบว่าห้องสมุด 82 แห่ง ใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์อัตโนมัติ ซึ่งสามารถลดอัตราการหายของหนังสือได้ถึง 70% - 95% แต่สำหรับประเทศไทยและโดยเฉพาะโรงเรียนมัธยมศึกษาในชนบท คงไม่สามารถหาเครื่องมือเหล่านี้มาใช้ วิธีการที่ดีที่สุดคือบรรณารักษ์ต้องพยายามศึกษาค้นคว้า หาแนวความคิดจากผู้ร่วมงานหรือนักการศึกษาที่ได้มีการศึกษาวิจัยไว้แล้ว นำมาปรับปรุงการดำเนินงานในห้องสมุดเพื่อให้สามารถแก้ปัญหาได้ถูกต้อง

ผู้วิจัย เห็นว่ายังไม่มียานวิจัยในประเทศไทยที่ได้ศึกษาถึงสาเหตุการสูญเสียหนังสืออย่างจริงจัง โดยเฉพาะในระดับโรงเรียนมัธยม และเห็นว่าจะ เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อบรรณารักษ์ที่จะบริหารและดำเนินงานห้องสมุดให้ได้ผลดี โดยไม่ต้องสูญเสียงบประมาณจำนวนมากในการซื้อและซ่อมแซมหนังสือโดยไม่จำเป็น จึงได้ทำการวิจัยเรื่อง "สาเหตุและวิธีป้องกันการสูญเสียหนังสือของห้องสมุดโรงเรียนมัธยม สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 8" เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาการสูญเสียหนังสือในห้องสมุด ดังที่ พวาทันตย์เมฆา (2525 : 151) กล่าวว่า ปัญหานี้เป็นสิ่งที่ทำลายความสามารถของบรรณารักษ์ว่าจะสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างไร ปัญหานี้อาจจะไม่สามารถจัดให้หมดสิ้น แต่ก็คงจะมีแนวทางที่จะช่วยลดปัญหาให้น้อยลง ซึ่งถ้าบรรณารักษ์ทำได้ นับว่าเป็นสิ่งที่น่าภูมิใจ เพราะเท่ากับได้สร้างทัศนคติให้รักและเห็นความสำคัญของสาธารณสมบัติกับชุมชนของเรา ซึ่งจะมีผลต่ออนาคตของประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ เพื่อศึกษาถึง

1. สภาพและอัตราการสูญเสียของหนังสืออัน เกิดจากผู้ใช้ในห้องสมุด โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 8
2. สาเหตุที่ทำให้เกิดการสูญเสียหนังสือในห้องสมุด

3. วิธีป้องกันการสูญเสียหนังสือของบรรณารักษ์

สมมุติฐานในการวิจัย

1. การสูญเสียหนังสือในห้องสมุด เกิดจากการลักลอบนำหนังสือออกจากห้องสมุดโดยมิได้ยืมตามระเบียบมากกว่าวิธีอื่น
2. สาเหตุที่ทำให้เกิดการสูญเสียหนังสือในห้องสมุดมาจากผู้ใช้มากที่สุด
3. สภาพอาคารห้องสมุดมีความสัมพันธ์กับอัตราการสูญเสียหนังสือในห้องสมุด

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งที่จะศึกษาสาเหตุที่ทำให้เกิดการสูญเสียหนังสืออันเกิดจากผู้ใช้ในห้องสมุด ความการรับรู้ของบรรณารักษ์ และการป้องกันการสูญเสียของบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 8 คือ เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน ลำปาง เชียงใหม่ ลำพูน และแม่ฮ่องสอน รวมทั้งหมด 156 โรงเรียน โรงเรียนดังกล่าวแบ่งตามขนาดได้ 3 ขนาด ดังนี้

โรงเรียนขนาดเล็ก 81 โรงเรียน

โรงเรียนขนาดกลาง 47 โรงเรียน

โรงเรียนขนาดใหญ่ 28 โรงเรียน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้แบบสอบถาม เป็นเครื่องมือหลักในการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับสภาพอาคาร สภาพการสูญเสียหนังสือ และวิธีป้องกันโดยสอบถามจากบรรณารักษ์ผู้ปฏิบัติงาน แห่งละ 1 คน รวมทั้งสิ้น 156 คน แบบสอบถามประกอบด้วยตอนต่าง ๆ 4 ตอน ได้แก่

1. สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ลักษณะของโรงเรียน ห้องสมุดและการดำเนินงาน
2. สภาพการสูญเสียและอัตราหนังสือหายของห้องสมุด
3. สาเหตุที่ทำให้เกิดการสูญเสียหนังสือของห้องสมุด
4. วิธีการป้องกันการสูญเสียหนังสือของบรรณารักษ์

ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามจะนำมาวิเคราะห์ โดยใช้สถิติพรรณนา ได้แก่การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยมัธยิม เลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบสาเหตุของการสูญเสียหนังสือ เพื่อจะได้หาแนวทางในการป้องกันได้ถูกต้อง
2. เป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานด้านการนิเทศบรรณารักษ์ของโรงเรียน

นิยามคำศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

สาเหตุที่ทำให้เกิดการสูญเสียหนังสือของห้องสมุด หมายถึงสาเหตุดังต่อไปนี้

- สภาพอาคารของห้องสมุด
- ตัวบรรณารักษ์
- การบริหารงานของห้องสมุด
- การบริการของห้องสมุด
- ระบบการเรียนการสอน
- การประชาสัมพันธ์ของห้องสมุด
- ผู้ใช้ห้องสมุด

การสูญเสียหนังสือ หมายถึง การลักลอบหนังสือออกจากห้องสมุด เพื่อประโยชน์ส่วนตน โดยมีได้ยืมตามระเบียบของการใช้บริการของห้องสมุด และรวมไปถึงการข่อนหนังสือ ที่มีผลทำให้ผู้ใช้คนอื่นเสียโอกาสที่จะใช้ การทำลาย ฉีกตัดหนังสือ ขีด เขียนรูปภาพ ข้อความ รวมทั้งการไม่ระวังรักษาหนังสือโดยทำให้ชำรุด เสียหาย

การป้องกัน หมายถึง การใช้วิธีการต่าง ๆ ของบรรณารักษ์ ที่จะระมัดระวังหนังสือในห้องสมุด ไม่ให้สูญหาย หรือชำรุดเสียหายไปโดยให้มีอายุการใช้งานให้มากที่สุดและได้ประโยชน์ที่สุด

บรรณารักษ์ห้องสมุด หมายถึง เจ้าหน้าที่และอาจารย์ที่ทำหน้าที่ ในการบริหารงานดำเนินงาน และให้บริการ ในห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 8

เขตการศึกษา 8 หมายถึง การแบ่งเขตทางการศึกษา ซึ่งรวมจังหวัดต่อไปนี้คือ เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน ลำปาง เชียงใหม่ ลำพูน และแม่ฮ่องสอน

หนังสือ ที่ใช้ในที่นี้หมายถึง หนังสือทั่วไป หนังสืออ้างอิง หนังสือพิมพ์ รวมถึงวารสาร และกฤตภาค

รายละเอียดที่ได้นำเสนอต่อจากบทนี้

บทที่ 2 ปรัชญาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยกล่าวถึง ความสำคัญและประโยชน์ของ ห้องสมุดโรงเรียน ทรัพยากรของห้องสมุด ปัญหาการสูญเสียหนังสือในห้องสมุด สาเหตุที่ทำให้เกิด การสูญเสียหนังสือในห้องสมุด วิธีการที่ผู้สืบทอดหนังสือใช้ วิธีป้องกันการสูญเสียหนังสือของห้องสมุด

บทที่ 3 เป็นการเสนอวิธีดำเนินการวิจัย โดยกล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการวิจัย และการ ทดสอบสมมุติฐาน ประชากรที่ใช้ในการวิจัย วิธีวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล การ เก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

บทที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูลและผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม สภาพการสูญเสียและอัตราหนังสือหายของห้องสมุด สาเหตุที่ทำให้เกิดการสูญเสียหนังสือของห้องสมุด โดยทั่ว ๆ ไป และวิธีการป้องกันการสูญเสียหนังสือของบรรณารักษ์

บทที่ 5 เป็นสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ท้ายสุด คือบรรณานุกรม และภาคผนวก